

**ELEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE AGRAVANTE ALE INFRAȚIUNILOR
PRIVIND TRAFICUL DE PERSOANE ÎN DREPTUL COMPARAT****Mihai ȘTEFĂNOAIA***Catedra Drept Penal și Criminologie*

This article is devoted to the studying the aggravating circumstances of the offences on human trafficking in the comparative law. It is argued that in the presence of the single intention - which includes the sale (purchase) of one minor, as well as the try to sell (buy) another minor - the committed represent the attempt perpetrated on trafficking two or more minors. It is stated that, in essence, the use of the official position to commit the offence on human trafficking is the use of the official position, which the perpetrator holds, or of the duties that have been awarded to in order to commit the offense in question. It is shown that, in accordance with art.41, 43 and 46 PC RM, the minimum required to form an organized criminal group is two persons, not three. To ignore this would mean ignoring the legislative sovereignty of the Republic of Moldova, who has the right to decide, based on their national interests, to what extent to implement the ratified international standards in its national law.

În conformitate cu art.24 al Convenției Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane, adoptate la 03.05.2005, fiecare Parte va lua măsurile necesare ca următoarele împrejurări să fie considerate circumstanțe agravante în determinarea sancțiunii aplicate infrațiunilor stabilite conform articolului 18 din respectiva Convenție: a) infrațiunea a pus în pericol viața victimei în mod deliberat sau prin neglijență gravă; b) infrațiunea a fost comisă împotriva unui copil; c) infrațiunea a fost comisă de către un funcționar public în exercițiul atribuțiilor de serviciu; d) infrațiunea a fost comisă în cadrul unei rețele de crimă organizată. Prevederi similare se conțin la alin.(2) art.4 din Directiva 2011/36/UE din 05.04.2011, precum și la art.9 din Legea model a ONU din 2010 cu privire la combaterea traficului de persoane.

Inspirați într-o măsură mai mare sau mai mică de aceste ori de alte modele, legiuitorii din unele state consemnează în calitate de agravante anumite împrejurări care atestă că cele săvârșite comportă un grad comparativ mai sporit de pericol social.

În cele ce urmează ne vom concentra atenția pe cele mai frecvent evocate – în legislațiile diferitelor state – circumstanțe agravante ale infrațiunilor privind traficul de persoane.

În primul rând, răspunderea pentru infrațiunile privind traficul de persoane se poate agrava în cazul *pluralității de victime*.

În context, prezentăm exemple care se referă la circumstanța agravantă corespunzătoare: „asupra a doi sau mai mulți copii” (pct.2 alin.2 art.173 din Codul penal al Azerbaidjanului din 30.12.1999) [1]; „asupra a două sau mai multor persoane” (pct.1) alin.3 art.132 CP Ar; lit.b) alin.2 art.143¹ CP Ge; pct.2) alin.2 art.181 din Codul penal al Bielorusiei din 02.06.1999; lit.a) alin.2 art.127¹ CP FR); „în cazul în care infrațiunea este comisă la scară largă. Traficul de persoane se consideră comis la scară largă, dacă este săvârșit asupra a trei sau mai multe persoane, individual sau în grup” (lit.c) art.6 din Legea Filipinelor din 26.05.2003 cu privire la combaterea traficului de persoane).

În legătură cu circumstanța săvârșirii omorului asupra a două sau mai multor persoane (lit.g) alin.(2) art.145 CP RM), S.Brînza menționează: „Pentru aplicarea circumstanței agravante examinate, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții: 1) să existe o pluralitate de victime; 2) făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublată de un scop unic) de a lipsi de viață două sau mai multe persoane” [2]. Adaptând această explicație la necesitățile studiului nostru, putem susține că, în contextul săvârșirii infrațiunilor privind traficul de persoane, pentru agravarea răspunderii penale în situația pluralității de victime, este necesar să fie întrunite următoarele două condiții: 1) să existe o pluralitate de victime (cel puțin două (trei)); 2) făptuitorul să manifeste o intenție unică (dublată de un scop unic) de a trafica două (trei) sau mai multe persoane.

În legătură cu agravanta analizată, este nelipsită de interes poziția exprimată de Iu.E. Pudovicikin. Dânsul afirmă că, de exemplu, vânzarea (cumpărarea) unui singur minor și încercarea de a vinde (cumpăra) un alt minor reprezintă în ansamblu tentativa la traficul săvârșit asupra a doi sau mai mulți minori [3]. Suntem de acord cu această părere, însă considerăm că ea necesită o precizare: în prezența intenției unice – care cuprinde atât vânzarea (cumpărarea) unui singur minor, cât și încercarea de a vinde (cumpăra) un alt minor –

cele comise reprezintă în ansamblu tentativa la traficul săvârșit asupra a doi sau mai mulți minori. Implicit, punctul nostru de vedere îl confirmă A.Tănase: „Este inadmisibil ca, în cazul realizării parțiale a intenției de a trafica două sau mai multe persoane, calificarea să fie de genul: alin.(1) art.165 și art.27 și lit.b) alin.(2) art.165 CP RM. Or, unitatea infracțională, condiționată de intenția unica manifestată de făptuitor, nu poate fi anulată prin realizarea parțială a acestei intenții din cauze ce nu depind de voința făptuitorului” [4]. Cu alte cuvinte, în ipoteza examinată, intenția realizată parțial în privința unei pluralități de victime rămâne a fi o intenție unică. Aceasta întrucât intenția de a comite traficul asupra a două sau mai multor persoane s-a format în conștiința făptuitorului până la săvârșirea traficului în privința primei victime sau în procesul de săvârșire a traficului în privința primei victime și, doar din cauze independente de voința făptuitorului, această intenție unică nu s-a realizat integral.

Următoarea circumstanță agravantă a infracțiunilor privind traficul de persoane, pe care o vom investiga, este cea presupunând o *pluralitate de făptuitori*.

Iată cum este descrisă această agravantă în legislațiile unor state: „de un grup de persoane prin înțelegere prealabilă” (pct.2) alin.3 art.132 CP Ar; alin.2 art.149 CP Uc; lit.a) alin.(2) art.128 CP RK); „în participație” (art.2 din Legea Senegalului nr.2005-06 din 10.05.2005 cu privire la combaterea traficului de persoane și a practicilor asimilate și la protecția victimelor).

Accentuăm că ipoteza caracterizată prin cuvintele „de un grup de persoane prin înțelegere prealabilă” se deosebește întrucâtva de ipoteza caracterizată prin sintagma „în participație”. Aceasta o confirmă indirect A.Tănase: „Considerăm că circumstanța agravantă „de două sau mai multe persoane”, specificată la lit.d) alin.(2) art.165 CP RM, operează în oricare din următoarele trei ipoteze: 1) săvârșirea traficului de ființe umane de doi sau mai mulți coautori; 2) săvârșirea traficului de ființe umane de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, în comun cu una sau mai multe persoane care nu întrunesc aceste semne; 3) săvârșirea traficului de ființe umane de către o persoană, care întrunește semnele subiectului infracțiunii, prin intermediul unei persoane care nu întrunește aceste semne” [5]. De asemenea, S.Brînza și V.Stati afirmă: „Nu există echivalență între noțiunile „participație simplă” și „participație complexă”, pe de o parte, și noțiunea „de două sau mai multe persoane”, pe de altă parte. Ea nu există și nu poate exista, altfel s-ar comite o eroare logică. Or, ... consecventul („infracțiunea este săvârșită prin participație”) nu e suficient pentru antecedent („infracțiunea e săvârșită de două sau mai multe persoane”)” [6].

Așadar, ipoteza de săvârșire a infracțiunilor privind traficul de persoane de un grup de persoane are o incidență mai largă decât ipoteza de săvârșire a acestor infracțiuni în participație.

În legislațiile unor state, agravarea răspunderii penale pentru infracțiunile privind traficul de persoane are drept cauză nu atât pluralitatea de făptuitori, cât mai ales *caracterul organizat al activității infracționale* a acestor făptuitori. Ne referim la comiterea infracțiunilor analizate de către un grup criminal organizat, de o organizație criminală sau de asociații similare.

Iată cum este descrisă agravanta corespunzătoare în legislațiile unor state: „de un grup criminal organizat” (alin.3 art.181 din Codul penal al Bielorusiei din 02.06.1999; lit.a) alin.2 art.143¹ CP Ge; pct.1) alin.4 art.132 CP Ar; alin.3 art.149 CP Uc; alin.1 art.4 din Legea Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane); „de un grup criminal organizat sau dacă făptuitorul este un membru al acestuia” (lit.e) art.9 din Legea Omanului din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane); „în calitate de membru al unui grup criminal organizat”; „în cooperare cu un grup criminal organizat care activează în mai multe state” (lit.b) alin.(3) și lit.b) alin.(4) art.204 CP SI; lit.a) alin.(3) și lit.c) alin.(4) art.232a din Codul penal al Cehiei din 08.12.1961); „de către un sindicat. Traficul de persoane se consideră comis de către un sindicat, dacă este săvârșit de un grup constituit din trei sau mai multe persoane care activează în condiții de conspirație sau cooperând una cu alta” (lit.c) art.6 din Legea Filipinelor din 26.05.2003 cu privire la combaterea traficului de persoane); „de un membru al unei organizații criminale” (lit.B alin.(3) art.175/B CP Un); „dacă făptuitorul face parte dintr-o organizație criminală” (alin.2 art.281 bis din Codul penal al Boliviei din 11.03.1997); „în calitate de membru al unei organizații criminale” (alin.(3) art.387a din Codul penal al Sloveniei din 28.09.2004); „ca membru al unei bande” (pct.3 alin.(3) art.232 CP Ger); „de o bandă organizată” (art.225-4-3 CP Fr); „de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală” (lit.B) alin.(3) art.129¹ din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997) etc.

În ce privește săvârșirea infracțiunilor privind traficul de persoane de un grup criminal organizat, pot apărea divergențe în legătură cu numărul minim necesar pentru constituirea unui astfel de grup.

Or, la lit.k) art.5 din Legea model a ONU din 2010 cu privire la combaterea traficului de persoane se stabilește: grup criminal organizat înseamnă un grup structurat, constituit din trei sau mai multe persoane, care există de o anumită perioadă și care acționează în mod concertat în scopul de a comite una sau mai multe dintre infracțiunile prevăzute în capitolele V și VI din respectiva lege, pentru a obține direct sau indirect avantaje financiare sau alte avantaje materiale. O prevedere similară se conține la lit.a) art.2 al Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000 [7].

După reproducerea acestor norme cu vocație internațională, este cazul să-l cităm pe I.Hadârcă, care ia în vizor o problemă similară: „În procesul de calificare a infracțiunilor săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analoagelor și precursorilor acestora, nu este admisibilă referirea la Convenția unică asupra stupefiantelor, la Convenția asupra substanțelor psihotrope sau la Convenția ONU împotriva traficului ilicit de stupefiante și substanțe psihotrope. Calificarea se face numai cu invocarea art.217, 217¹-217⁶, 218 sau 219 CP RM” [8].

Altfel spus, fiecare stat în parte, atunci când adoptă norme penale, decide în care măsură să se alinieze recomandărilor în materie pe care și le-a asumat pe plan internațional. În contextul pe care îl analizăm, privitor la numărul minim necesar pentru constituirea unui grup criminal organizat, este relevant să prezentăm două exemple: în primul exemplu, nu remarcăm nici o deviere de la recomandările internaționale în materie; în cel de-al doilea exemplu, observăm o derogare de la aceste recomandări. Astfel, potrivit art.1 din Legea Omanului din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane, grup criminal organizat este orice grup constituit din trei sau mai multe persoane care pun în executare un act planificat cu intenția de a săvârși traficul de ființe umane, în scopul de a obține, direct sau indirect, un beneficiu financiar sau orice alt beneficiu material. Totodată, conform alin.3 art.1 din Legea Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane, grup criminal organizat este orice grup constituit din două sau mai multe persoane care cooperează cu intenția de a comite o infracțiune de trafic de ființe umane în scopul obținerii unui profit direct sau indirect.

Despre rezervele privind definiția noțiunii „grup criminal organizat”, formulată în pct.6.5 al Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării legislației în cauzele despre traficul de ființe umane și traficul de copii”, nr.37 din 22.11.2004, ne vorbește A.Tănase: „Făcându-se trimitere la Convenția ONU din 15.11.2000 împotriva criminalității transnaționale organizate, se susține că cel puțin trei persoane sunt necesare pentru a constitui un grup criminal organizat. Astfel, fără a se lua în seamă cele stabilite la alin.(3) art.1 CP RM, se ignoră că respectiva Convenție nu reglementează protecția drepturilor fundamentale ale omului. De aceea, în cazul unor neconcordanțe cu prevederile Codului penal al Republicii Moldova, normele din Convenția în cauză nu pot avea prioritate. Iar neconcordanțe există. Or, conform art.43 CP RM, grupul criminal organizat este o formă a participației. Iar conform art.41 CP RM, se consideră participație cooperarea cu intenție a două sau mai multor persoane la săvârșirea unei infracțiuni intenționate. Deci, atât în contextul traficului de ființe umane, cât și în contextul altor infracțiuni, numărul minim de persoane necesar constituirii unui grup criminal organizat este de două și nu de trei. Numai legiuitorul are competența de a modifica această cifră” [9]. Susținem argumentele în cauză: în acord cu art.41, 43 și 46 CP RM, numărul minim necesar pentru constituirea unui grup criminal organizat este cel de două persoane; a ignora aceasta ar echivala cu ignorarea suveranității legislative a Republicii Moldova, care are dreptul să decidă, reieșind din propriile interese naționale, în ce măsură să implementeze în dreptul său intern normele internaționale pe care le-a ratificat.

În cele ce urmează vom analiza circumstanța agravantă a infracțiunilor privind traficul de persoane presupunând *deplasarea victimei dintr-un stat în altul*.

În următoarele exemple se poate vedea cum agravanta în cauză este descrisă în legislațiile diferitelor state: „cu scoaterea ilegală a minorului din Republica Azerbaidjan sau cu întoarcerea ilegală a minorului în Republica Azerbaidjan” (pct.5 alin.2 art.173 din Codul penal al Azerbaidjanului din 30.12.1999); „cu scoaterea ilegală a persoanei din țară sau cu introducerea ilegală a persoanei în țară” (pct.7) alin.(2) art.124 din Codul penal al Republicii Kârgâzstan din 18.09.1997); „în legătură cu deplasarea ilegală a persoanei traficate peste frontiera de stat a Turkmenistanului sau cu reținerea ilegală a persoanei traficate în afara Turkmenistanului” (lit.r) alin.(2) art.129¹ din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997); „cu deplasarea victimei peste frontiera de stat a Federației Ruse sau cu reținerea ilegală a victimei în străinătate” (lit.д) alin.2 art.127¹ CP FR); „prin deplasarea victimei într-o țară străină” (lit.e) alin.(2) art.143¹ CP Ge) etc.

Apropiată de concepția agravantei analizate anterior este cea presupunând *caracterul transnațional* al infracțiunilor privind traficul de persoane.

Iată exemple din unele legislații în care este consacrată această circumstanță agravantă: „Pedepsa prevăzută de prezenta lege este dublată în cazul în care infracțiunea este una transnațională” (alin.8 art.4 din Legea Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane); „Traficul de ființe umane trebuie pedepsit cu închisoare de la 7 la 15 de ani și cu amendă de la zece mii de riali la o sută de mii de riali în cazul în care infracțiunea săvârșită este una transnațională (lit.g) art.9 din Legea Omanului din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane).

Definițiile noțiunii de infracțiune transnațională, formulate în legislația saudită și în cea omaneză, sunt aproape identice. Este și firesc, întrucât ambele au la bază definiția noțiunii de infracțiune transnațională, formulată în alin.2 art.3 al Convenției ONU împotriva criminalității transnaționale organizate din 15.11.2000. Astfel, conform alin.2 art.1 din Legea Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane, infracțiune transnațională se consideră infracțiunea săvârșită: a) pe teritoriul a două sau mai multe state; b) într-un stat, dar planificată, pregătită, organizată sau dirijată dintr-un alt stat; c) într-un stat, ai cărei autori fac parte din grupuri criminale organizate implicate în activități criminale în mai multe state; d) într-un stat, dar al cărei impact se răsfrânge asupra unui alt stat. Potrivit art.1 din Legea Omanului din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane, infracțiune transnațională este infracțiunea săvârșită în două sau mai multe state, ori săvârșită într-un singur stat, dar pregătită, planificată, dirijată și controlată dintr-un alt stat, ori săvârșită într-un singur stat de către un grup criminal organizat angajat în activități infracționale în mai multe state, ori săvârșită într-un singur stat, dar producând efecte în alte state.

Următoarea circumstanță agravantă, pe care o vom investiga, este cea presupunând *folosirea situației de serviciu* la săvârșirea infracțiunilor privind traficul de persoane.

În context, pot fi prezentate exemple care se referă la circumstanța agravantă corespunzătoare: „prin folosirea situației de serviciu” (pct.3) alin.3 art.132 CP Ar); „cu utilizarea de puteri oficiale” (lit.B) alin.(2) art.129¹ din Codul penal al Turkmenistanului din 12.06.1997); „de o persoană care se folosește de poziția sa oficială” (lit.r) alin.2 art.127¹ CP FR); „prin utilizarea funcției publice sau a serviciului public” (alin.5 art.110/a CP Al); „de un funcționar care își folosește autoritatea” (pct.6) alin.2 art.181 din Codul penal al Bielorusiei din 02.06.1999); „de către o persoană care abuzează de autoritatea pe care i-o conferă poziția sa”; „de către o persoană a cărei funcție presupune participarea la lupta împotriva traficului de ființe umane ori menținerea ordinii publice” (pct.8° și 9° art.225-4-2 CP Fr); „dacă făptuitor este funcționarul care aplică legea” (alin.6 art.4 din Legea Arabiei Saudite din 2009 cu privire la combaterea traficului de persoane); „dacă făptuitor este funcționarul public însărcinat cu protecția drepturilor copiilor și adolescenților” (alin.2 art.281 bis din Codul penal al Boliviei din 11.03.1997); „dacă făptuitor este funcționarul public sau persoana încadrată în serviciul public, folosindu-și situația de serviciu în comiterea infracțiunii” (lit.f) art.9 din Legea Omanului din 2008 cu privire la combaterea traficului de persoane); „în cazul în care infracțiunea este comisă de către un funcționar public sau de către un angajat public”; „în cazul în care persoana traficată este recrutată să ofere servicii de prostituție unui militar sau unui agent al forțelor de ordine”; „în cazul în care autorul infracțiunii este un militar sau un agent al forțelor de ordine” (lit.d)-f) art.6 din Legea Filipinelor din 26.05.2003 cu privire la combaterea traficului de persoane) etc.

Înțelesul noțiunii de folosire a situației de serviciu rezultă din următoarea definiție formulată în art.3 din Legea model a CSI din 03.04.2008 cu privire la contracararea traficului de persoane: săvârșirea infracțiunii cu folosirea situației de serviciu se exprimă în comiterea infracțiunilor prevăzute de numita lege, fie de către o persoană cu funcție de răspundere, fie de către o persoană însărcinată cu exercitarea funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unor organizații publice sau private, fie de către un alt funcționar din cadrul unei autorități publice centrale sau locale, ori al unei alte organizații, indiferent de forma juridică a acestei organizații, care își utilizează poziția sa oficială sau atribuțiile de serviciu ce i-au fost conferite în scopul săvârșirii traficului de persoane.

Așadar, în esență, folosirea situației de serviciu la săvârșirea infracțiunilor privind traficul de persoane constă în utilizarea poziției oficiale, pe care o deține făptuitorul, sau a atribuțiilor de serviciu ce i-au fost conferite în scopul săvârșirii infracțiunilor în cauză.

Finalizăm examinarea circumstanțelor agravante ale infracțiunilor privind traficul de persoane cu analiza agravantei presupunând *producerea unor urmări grave*.

În legislațiile diferitelor state, circumstanța agravantă respectivă este desemnată prin sintagme dintre cele mai variate: „cu cauzarea din imprudență a decesului sau a altor urmări grave” (pct.2) alin.4 art.132 CP Ar); „care a cauzat din imprudență decesul victimei, ori au provocat vătămări corporale grave sau alte urmări grave” (alin.3 art.181 din Codul penal al Bielorussiei din 02.06.1999); „ori în cazul în care aceste acțiuni au cauzat urmări grave” (alin.3 art.149 CP Uc); „în cazul în care infracțiunile prevăzute la alineatele (1) și (3) ale acestui articol au cauzat vătămări corporale grave” (alin.(4) art.444 CP Mn); „atunci când această infracțiune... produce urmări grave pentru sănătate” (alin.3 art.110/a CP Al; alin.3 art.114/B CP Al; art.128/b CP Al); „atunci când, ca urmare sau cu ocazia săvârșirii traficului de persoane, victima decedează, se îmbolnăvește de o afecțiune psihică, suferă o mutilare, este afectată de virusul imunodeficienței umane (HIV) sau de sindromul imunodeficienței dobândite (SIDA)” (lit.g) art.6 din Legea Filipinelor din 26.05.2003 cu privire la combaterea traficului de persoane) etc.

Comun pentru toate ipotezele, desemnate prin astfel de sintagme, este că producerea urmărilor grave sus-nominalizate are ca efect transformarea infracțiunilor privind traficul de persoane din infracțiuni formale (așa cum sunt, de regulă) în infracțiuni materiale. De asemenea, în majoritatea cazurilor, făptuitorul manifestă imprudență față de urmările grave. Excepție constituie doar situația consemnată la alin.3 art.281 bis din Codul penal al Boliviei din 11.03.1997. Conform acestei norme, dacă din cauza acțiunilor sau inacțiunilor intenționate ale făptuitorului s-a produs decesul victimei, pedeapsa va fi cea stabilită pentru infracțiunea de omor.

În încheierea acestei investigații, se impun anumite **concluzii** privind analiza, prin prisma dreptului comparat, a circumstanțelor agravante ale infracțiunilor privind traficul de persoane:

1) în prezența intenției unice – care cuprinde atât vânzarea (cumpărarea) unui singur minor, cât și încercarea de a vinde (cumpăra) un alt minor – cele comise reprezintă în ansamblu tentativa la traficul săvârșit asupra a doi sau mai mulți minori;

2) în esență, folosirea situației de serviciu la săvârșirea infracțiunilor privind traficul de persoane constă în utilizarea poziției oficiale, pe care o deține făptuitorul, sau a atribuțiilor de serviciu ce i-au fost conferite în scopul săvârșirii infracțiunilor în cauză;

3) în acord cu art.41, 43 și 46 CP RM, numărul minim necesar pentru constituirea unui grup criminal organizat este cel de două persoane, nu cel de trei persoane; a ignora aceasta ar echivala cu ignorarea suveranității legislative a Republicii Moldova, care are dreptul să decidă, reieșind din propriile interese naționale, în ce măsură să implementeze în dreptul său intern normele internaționale pe care le-a ratificat.

Abrevieri:

CP Al – Codul penal al Albaniei din 27.01.1995
 CP Ar – Codul penal al Armeniei din 18.04.2003
 CP Fr – Codul penal al Franței din 22.07.1992
 CP FR – Codul penal al Federației Ruse din 24.05.1996
 CP Ge – Codul penal al Georgiei din 22.07.1999
 CP Ger – Codul penal al Germaniei din 15.05.1871
 CP Mn – Codul penal al Muntenegrului din 17.12.2003
 CP RK – Codul penal al Kazahstanului din 16.07.1997
 CP SI – Codul penal al Slovaciei din 29.11.1961

Referințe:

1. Criminal Code of the Azerbaijan Republic // <http://legislationline.org/download/action/download/id/1658/file/4b3ff87c005675cfd74058077132.htm/preview> (vizitat 03.06.2012)
2. Brînză S. Omorul săvârșit asupra a două sau mai multor persoane (lit.g) alin.(2) art.145 CP RM): analiză de drept penal // Revista Națională de Drept, 2010, nr.11, p.2-10.
3. Пудовичкин Ю.Е. Ответственность за преступления против несовершеннолетних по российскому уголовному праву. - Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.151.
4. Tănase A. Circumstanțele agravante ale infracțiunii de trafic de ființe umane (alin.(2) și (3) art.165 CP RM) // Revista Națională de Drept, 2011, nr.1, p.26-35.
5. Ibidem.
6. Brînză S., Stati V. Săvârșirea infracțiunii de două sau mai multe persoane ca presupusă formă a participației penale: demitizarea unei concepții compromise // Revista Națională de Drept, 2008, nr.4, p.2-17.

7. The United Nations Convention against Transnational Organized Crime // <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Publications/TOC%20Convention/TOCebook-e.pdf> (vizitat 03.06.2012)
8. Hadârcă I. Răspunderea pentru infracțiunile săvârșite în sfera circulației substanțelor narcotice, psihotrope, a analogelor și precursorilor acestora. - Chișinău, CEP USM, 2008, p.86.
9. Tănase A. Circumstanțele agravante ale infracțiunii de trafic de ființe umane (alin.(2) și (3) art.165 CP RM), p.26-35.

Prezentat la 28.06.2012